

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Явор Светозаров Конов, д-р, д.н.,
професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство”,
Департамент Музика, НБУ

**на дисертацията за придобиване
на образователната и научна степен *доктор*
в професионално направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство”**

на магистър НИКОЛАЙ ХРИСТОВ ШЕЙНОВ

на тема

„ТРУБАДУРИТЕ И СЪВРЕМЕННАТА БАРД-КУЛТУРА”

Научен ръководител: проф. д-р Панайот Панайотов

Биографични данни за докторанта

Според предоставената ми документация, Николай Шейнов е роден в гр. София през 1957 година. От 8-годишна възраст започва да изучава китара при маестро Симеон Симов. Сам и в дует с китаристката Лорета Симова печели градски конкурси по класическа китара. Двамата участват в телевизионни програми. Николай Шейнов завършва с отличие естрадният отдел към Българската държавна консерватория през 1979 година. Преподава китара в читалищната мрежа в София. В края на 70-те години участва в култовия вокално инструментален състав “Колегиум” към Софийския университет. Съвместно с флейтистката Бистра Карафилова изнасят концерти за класическа китара и флейта. През 1986 година се заселва в Кралство Норвегия и развива успешна кариера като... съвременен трубадур, инспирирал и обучил впоследствие и множество български трубадури. Свирил е в: скандинавските страни, Испания, Обединеното кралство, Германия, Холандия и другаде. Освен в изпълняваната

от професионалните трубадури-ентърнейъри музика, се специализира и в ирландския и шотландски песенен фолклор. Записва 3 компакт диска. През 2006 година се завръща в България, но продължава да пътува в чужбина и да се реализира като съвременен трубадур. През 2014 година се дипломира с отличие като магистър в НБУ със специалност „Музикално изкуство и класически инструмент – китара“, в класа по китара на проф. д-р Панайот Панайотов. Оттогава и досега магистър Николай Шейнов продължава работата си като хоноруван преподавател по китара в Нов български университет и в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Владее говоримо и писмено: английски, норвежки, руски, испански и сърбохърватски езици.

Предоставената ми за рецензиране дисертация е разположена на 214 страници, в обем близък до този по БДС. Съдържанието ѝ е следното:

УВОД.	3
I глава. ИСТОРИЧЕСКИ ФАКТИ	8
1.1 Бардове	11
1.1.1. Ирландски бардове	13
1.1.2. Шотландски бардове	15
1.1.3. Уелски бардове	16
1.2. Филиди	18
1.3. Скапи	19
1.4. Скалди	21
II глава. ТРУБАДУРИ. ПРЕДСТАВИТЕЛИ И ЖАНРОВЕ	
2.1. Произход и характер на творчеството на трубадурите	25
2.2. Представители	29
2.3. Стиллове и жанрове	54
2.4. Българската следа	57
III глава. ТРУВЕРИ, МИНЕЗИНГЕРИ, МЕНЕСТРЕЛИ И ЖОНГЛЬОРИ. ВАГАНТИ И ГОЛИАРДИ	
3.1. Трувери	60
3.2. Минезингери	65

3.3. Менестрели	69
3.4. Жонгльори	71
3.5. Ваганти и голиарди	73
* Времева таблица за периодите на съществуване на различните поетично-музикални общества	76
** Времева таблица – конспект на периодите на съществуване и знакови представители на поетично- музикалните общества	77
IV глава. СЪВРЕМЕННИТЕ ТРУБАДУРИ	78
4.1. Северна Америка	80
4.2. Южна Америка	108
4.3. Обединеното кралство и Ирландия	113
4.4. Франция и Белгия	139
4.5. Италия	143
4.6. Скандинавски страни	143
4.7. Русия (Съветски съюз)	148
4.8. Централна и Източна Европа, Балкани	155
4.9. България	160
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	184
БИБЛИОГРАФИЯ	188
САЙТОГРАФИЯ	197
ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК	210

Библиографията е от **100** печатни издания, от които **79** на латиница (предимно на английски език, с отделни книги на испански, шведски, датски, норвежки) и **20** на кирилица (предимно на български, но и на руски език); не знам дали всички посочени в нея книги са цитирани в текста на дисертацията. **Сайтографията** е от **141** източника с подобна езиково-културална характеристика.

Авторефератът отразява в достатъчна степен дисертацията, структурно и по същество.

Разсъждения на рецензента по тематиката на дисертацията и по самата дисертация – възможна основа и за дискусии по време на защитата на дисертацията, живот и здраве. *Текстовете в курсив може да не се превежда в английския вариант на рецензията.*

Актуална ли е дисертацията на Николай Шейнов? Винаги е актуално да се прави опит да се навлиза в историята и да се сравнява със съвременността. *Това е много и интересно, и полезно, въпреки че навлизането истински в историята – колкото по-възрастен ставам, толкова по съм сигурен в това – е невъзможно. (Ти не можеш да разбереш човека до себе си – много често и себе си самия – камо ли някого друго в друго време и на друго място, с други традиции и обичаи, с друга мисловност, оттам – и условности, с личната му митология, която си вменява като истина, и с обществената му такава, и пр., и пр. Към опитите да се отиде в историята и да се разберат тогавашните хора, опити утопични, добавям и че не можеш да „отрежеш“ от собственото си познание и съзнание информацията за всичко това, което се е случило от времето, когато съответните хора са живели, до твоето време. Колкото отделен, толкова и взаимосвързан въпрос е и този: за всичко това, което се е случило от тяхното време до теб, ти каква информация имаш и по какъв начин е изкривена тя в теб като разбиране за случилото се.)*

Изследванията на старите форми на „бардстване“ (ли да го нарека?) и „трубадурстване“ е трудно, защото трябва да знаеш много езици – че и стари. Трябва да знаеш латински, оттам и производните му френски (*старите му форми – „langue d’oc“*, южно от р. Лоара, земите на трубадурите, основа на съвременния „провансалски“, който остава за Южна Франция и за части от днешна Испания и Италия; и „langue d’oil“, северно от нея, земите на труверите; както и франко-провансалския; „oil“ и „oc“ са тогавашните тамошни думички за „да“, в по-късния и съвременен френски – „oui“; парижкото „oil“ произлиза от латинското „hoc ille“, „това е“ – тази информация би трябвало да се отбележи в текста на дисертацията), съответно и: испански, италиански преди това, трябва да знаеш немски и старонемски, и диалектите(?) му, доведени до(?) днешните фламандски,

норвежки, датски, респ. старите им форми, съответно и езиковите и културални взаимовлияния през вековете. Трябва да знаеш и старогръцки, преди това!... Припомням и че не се и знае как точно се е чел и говорел, произнасял латинският език в многото стари векове, при това дори на едно и също място в различни слоеве на обществото как се изговарял този „един и същ“ език. У нас в съвременна България латинския озвучават по предложената от Еразъм Ротердамски система.

Припомням и нахлуването след III век на германските племена в Галия, с което се внасят много лексикални и синтактически промени в тамошния тогавашен латински, който лека-полека ще стане съвременния френски.

Колегата Шейнов май не знае френски. Реших – и май направих грешка, така се оказва – че в текста на дисертацията му има немалък брой неправилни транслитерации на старофренски трубадурски имена на български език чрез азбуката, която наричаме „кирилица“. А те, тези имена, казах си, би трябвало да са фонетично транскрибирани (пренаписани), а не буквално (побуквено) транслитерирани (преписани на друга азбука). Въпросът е, че не знам навремето в онези стари векове как са се произнасяли тези имена. Инак, класическия френски (събран, формиран във времето на Луи XIV през 17-и и 18-и век) горе-долу го познавам. Преди това обаче какво точно е било? И ако има твърдения как е било, дали наистина така е било? Така че, с по-старите разновидности – трудна работа! За съжаление, казах си, проф. д.н. Симеон Хаджикосев (1941-2000), големият специалист и мултилингвист (с писмени и говорими английски, френски, немски, италиански, испански, руски, гръцки, латински, арменски, турски, ползвал общо около 30 стари и нови езика, доколкото събрах данни от интернет), с преводите си и с голямата си книга за трубадурите (Симеон Хаджикосев, *Светът на трубадурите*, София, Персей, 2007, 568 стр.) е починал... (светла му памет!). Припомних си тогава наличната в интернет „негова“ преводна книга, двуезично издание: „Снегът зеленина сънува“, *Антология на провансалската лирика*, Библиотека за европейска средновековна литература „Ариел“, № 7, 1990, въз основа на *Les Troubadours, anthologie bilingue, Introduction, choix et version française de Jacques*

Roubaud. éd. Seghers, Paris, 1971 (1980), <https://chitanka.info/book/7119-snegyt-zelenina-synuva>. И като се зачетох в нея, видях, че има написани на кирилица имена на редица трубадури, като преводачът (С.Х.) се е, цитирам от предговора му към книгата, „придържал към оригиналните провансалски варианти на тези имена, а не към по-късните им френски нормализации (например Гийом IX де Пейтиу, а не Гийом IX дьо Поатие)“. Виждам там още: Раймбаут д'Ауренджа, а аз го направих „Ренбо д'Оранжа“ ☺. Виждам и: Мария де Вентадоур... <https://chitanka.info/text/34875-belezhki>. Но дали наистина така са се произнасяли тогава там? И от всички еднакво ли? Но приемам, че сгреших. Всеки случай, поръчах си екземпляр на книгата му „Светът на трубадурите“ (2007, 568 стр., налична е в библиографията на дисертацията).

Знам за твърденията, че и по времето на Луи XIV са говорили френския с изговаряне на крайните съгласни (нещо като „испански“), което е направено и в тази постановка на „Буржоата-благородник“ на Молиер: <https://youtu.be/h1HgO5pza24?si=Q9SBK5Smv3DHboVe>.

Припомням португалския вариант на трубадурите – жугтраиш, който май не се споменава в дисертацията.

Другият въпрос, с който често се сблъскваме, когато се занимаваме със стари автори, е този, че едни и същи автори имат различни имена – варианти – като изписване, а имат и латинизирани имена.

Какви са тези „бардове“ и „трубадури“ в по-ново време? Като дойдеш до разказвачите с гусли по панаирите в България, за които са ми разказвали покойният проф. акад. Николай Кауфман и жена му проф. д-р Димитрина Кауфман? По панаирите съобщават новини от фронта, чрез пропяване-разказване, съпровождайки си с гусли. Но в старите векове на европейското средновековие какво точно е било, няма как да има същинска яснота. Каквото и колкото да четеш – много е далече, че и музиката по все пак относително точен начин не е записана. По същество обаче, е ясно, че хората с тези професии са изпълнявали редица разбираеми и днес задачи и функции: правят изкуство, правят текстове, правят музика към тях – поотделно, сами (едни и същи хора съчиняват и текста, и музиката) или заедно, съвместно (в „екипи“).

Синкретизъм в дейността. Тук се завъртат вече термините и въпросите „кой е жонгльор?“, защото и „какво е жонгльор?“, преди това. Търсиш етимологии, объркваш се с днешни попроменени, поизместени – поради битово-технологични причини също – значения. Например „ние“ под жонгльор разбираме такъв един сръчен – научил се, упражнявал се, може би и отвътре да му иде – да хвърля топки (много топки хвърля и върти във въздуха и не ги изпуска) или други предмети (запалени факли също) в цирка, на улиците, по съвременни панаири, също и на светофарите... А то етимологията е друга. Така че, кой е точно бард?, кой – трубадур?, кой – трувер?, май няма как съвсем коректно да се изясни; взаимосвързани са малко или повече, „преливат“ се в дейност и по същество, но се и отличават по едно или друго, също така... Трубадур, трувер – изобретател, инвентор, както инвенциите на Й. С. Бах (в тях няма текст, да, сравнението условно). В българския език „мешавицата“ е налице – и не само в българския език, но българския все пак го познавам: говори се за французи – но се ползва титлите „херцог“ или „граф“, а това са немски титли (знаем за силното немско културално влияние в българската култура, та чак дотам, че съответен крал Луи се превежда като Людовик) – а за френския разказ трябва да са „дук“ („дюк“ дори) и „конт“, думи с произход от латинския език понеже (lat. comes „companion“, откъдето и „включен към свитата на императора“, т.е. с висок ранг).

И така, тези трубадури/трувери/минезингери/... обикалят от място на място, от имение на имение, съчиняват поезия, пеят я, свирят/акомпанират си – или свирят на други, но и: разузnavат например! Направо по поръчка, или за всеки случай да се осведомят, та да могат да донесат/продадат информацията, евентуално... Но и със сигурност е имало случаи, когато някой е плащал на някого да иде там в другия замък уж да ги забавлява, а всъщност да разузнае – някоя любовна история или как е укрепен замъкът, та как би могло да бъде превзет..., и пр., и пр.

Лично дело ли е дисертацията на Николай Шейнов: убеден съм, че да. **Той самият по същество е съвременен трубадур.** А и текстът ѝ понеже не е съвсем изпипан като научен текст – съвсем си личи, че си е негово лично дело.

Мисля, че би било хубаво, ако колегата Шейнов събере към изложението на дисертацията си и съответни 2-3 песни от всеки коментирани стар или съвременен „трубадур“ – така ще се получи и прекрасна **христоматия**: говори ти за еди-кого си, ето предлага ти и 1, 2 или 3 негови най-известни песни, да речем. Авторски (на Н.Ш.) избор – не е казано, че ще е верният и най-добър възможен избор, но е избор. Да, ти можеш да си потърсиш в нета съответни песни, но ако са прикачени към изложението, ще е по-лесно. Вероятно обаче авторските права ще възпрепятстват такова начинание – дори и да се даде оправдание, че става дума за учебна литература...

Знаем, че „песни на протеста“, ако не се комерсиализират, почти никой няма да ги чуе и научи. Ти си протестираш, но кого интересуваш, освен малък брой околни? Кой ще отдели въобще от времето си да те слуша, ако не си рекламиран, та известен. Това вече – към новите времена и трубадурите в тях. Въпросът е също така валиден и за непротестното изкуство – можеш да правиш прекрасни неща, но като не носиш печалба някому, та да те рекламира, за да те продава колкото се може повече, направо не съществуваш.

По отношение на старите времена, Николай Шейнов ни представя една... приказка. И това е естествено и неизбежно. Доколко са верни нещата в нея, кой да потвърди? (Не е проблем на Н.Ш., а исторически.) Припомням, че можем да тръгнем още от въпроса: „Омир? Съществувал ли е?“. В детайлите и конкретиката в една или друга история верността е под съмнение, но в общата картина: не. Остават вечни човешки теми: за любовта, за верността и изневярата, за споделянето или не, за радостта, за мъката, за живота, за кръговрата в него, за смъртта... Така че много се радвам, че Николай Шейнов си е позволил удоволствието и удовлетворението тооолкова много време да се занимава с въпроса за старите и днешните бардове и трубадури, да проучи толкова много информация, да я събере и да ни я представи. Знаем от собствен опит (от собствените ми проучвания и публикации – коментари, статии, студии, монографии, обширно аотирани преводи и пр.), че българоезичният читател – и особено в днешните комерсиално-прагматични и, дори бих казал, вулгарни времена – не се интересува от старите неща. Но Николай си е изживял своето

удоволствие и удовлетворение! Това се оказва най-важното в живота – в реалния, истинския живот на всеки един от нас. Сега ще стане и доктор, супер!

Да: бардовете, трубадурите, труверите, шпилманите, минезингерите... – това е една тематика, която е много интересна, но е чужда на нашата култура. *Ние сме в Източна Европа, в Православието и т.н. кирилица, макар и понастоящем вкарани в Западноевропейския Общ пазар (наречен впоследствие за благозвучие „Европейски съюз“), че и в американското и западноевропейско (като създаване в началото му) НАТО. Това е моментното ни пазарно и военно-географско положение. Но по отношение на старата – стара, че и нова, до 19-и век – западноевропейска култура, сме твърде „рехави“, особено културал-исторически – нямаме много общо, с други думи. Така че тази разработка на Николай Шейнов му е доставила голямо удоволствие, отнела му е не малко време и е вложил в нея не малко усилия, но му е дала много радост и е доосмислила живота му, защото и той е бард и трубадур. (Аз продължавам да смесвам двете понятия. Николай разграничава барда от трубадура по това, че бардът може да е и само поет, без да пее, че и да си съпровожда на музикален инструмент. Съгласявам се с диференциацията му.) Това са позитивите на разработката. Негативите са, пак ще кажа, че не вярвам, за съжаление, тя да има много четци в България. Хем стари неща, немодерни, хем няма да ти напълнят портфейла, като ги изучиш, хем и културално чужди ти (не е чалга, например!): много „хем не“!... Но: това е положението. Казвам го със съпричастност към Николай, защото такава е и моята житейска и научна... съдба звучи тежко, но ще кажа: ситуация.*

Връщам се в „старото време“: за „тъмния“ и „лекия“ стилове би трябвало да се поясни, че следва да се разбират като „енигматичен“ (разбираем само от „посветени“) стил, и „открит, ясен“ стил (достъпно разбираем за „всички“), да кажем.

В частта за „Българската следа“ май има и твърдения, които ми напомниха за четени от мен в далечната ми младост текстове и коментари от рода на това, ако не греша, че – по отношение на влиянието на българското върху европейското и световното, – ... хайде, няма да казвам имена..., че

френската дума „tête“, „глава“, идвала от българската дума „тетъ“, „татко“, който е и „глава на семейството“ ..., и др. под.

Ако Николай иска да издаде труда си и в книжни екземпляри – защото те остават по-дълго физически времево от софтуера, трябва – от гледна точка на професионалното книгоиздаване – текстът трябва да се доизработи от коректор, а преди това трябва да се дооформи като цитирания и пр., като научен текст. Трябва и да се държат единни стандарти: например за едни коментирани певци (от новото време) са посочени само години на раждане и смърт, за други – и дати; за живите не са посочени годините на раждане (а би трябвало) – и пр. На места има нужда и от редактор. Понеже аз изчетох изцяло и автореферата (първо), после и дисертацията (вече с молив в ръка), свърших в нея голяма част от тази работа докъм стр. 90, където вече спрях, защото нито ми е работа, нито задължение. Липсващи запетайки, липсващи немалко крайни точки, липсващи шпации, къси тирета вместо дълги и обратното, и т.н. Тези пропуски в правописа, най-вече в пунктуацията, са напълно обясними и предвид 20-годишния живот на колежата Николай Шейнов в Норвегия.

Николай Шейнов чрез дисертацията си прави много добра панорама на този тип творци и медиатори – в съдържанието ѝ е посочено от кои времена и географски области и страни са съответните те, като на голям брой певци дата обширни биографии, списъци с песни, оценки, награди, коментари и т.н., за други, също не малък брой, други посочва само чрез имената им и дава по една най-генерална оценка. Така че прочитът на дисертацията му дава една много добра информация по темата и би могла, тази дисертация, да се ползва като учебен текст, като христоматия. В това число и по отношение на българската културална история.

Да се върна към формално-задължителните за една рецензия на дисертация „отчетности“:

Докторантът точно е формулирал целите и задачите на изследването си (вж. стр. 3-4 на дисертацията). Избраните методи на изследване отговарят на поставените цели и задачи на дисертационния труд. Докторантът познава в достатъчна степен състоянието на проблематиката – в съответствие не само

на ползваната литература, но и на познания и личен опит като музикант изпълнител, историк и теоретик, преподавател.

Приемам като цяло посочените от докторанта приноси на дисертацията му. Ползваният в изследването материал е достоверен. Дисертацията и приносите на докторанта доказват, че има дълбоки историко-теоретични познания по специалността и висока способност за самостоятелност при провеждане на научно изследване. Публикациите по дисертационния труд са го направили публично достойние в достатъчна степен.

Поздравления и за научния ръководител на дисертацията – проф. д-р Панайот Панайотов.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ: въз основа на всичко гореизложено, аз съм ЗА присъждането на образователната и научна степен доктор на НИКОЛАЙ ХРИСТОВ ШЕЙНОВ за дисертацията му „ТРУБАДУРИТЕ И СЪВРЕМЕННАТА БАРД-КУЛТУРА”.

Явор Конов, д-р, д.н., професор
Департамент Музика, НБУ

София, неделя 07 януари 2024 година